

(uzajmiti) jednako obični u našem jeziku, ali da su njihova upotreba i značenje u više slučajeva različiti, pogotovu u zapadnim krajevima, što prvenstveno znači u Hrvatskoj. Nema razloga, da to njihovo nijansiranje danas zabacujemo, a korisno je, da ga podržavamo. U pravničkoj terminologiji ono je jasno izdiferencirano. Prema tome mislim, da glagol po-

suditi (i sve izvedenice) treba upotrebljavati u značenju — dati da se vrati ista stvar i po kakvoći i po količini (većinom za predmete), a glagol pozajmiti (i sve izvedenice) u značenju — dati da se vrati ista količina, ali ne i ista stvar (većinom za novac i potrošni materijal).

Božidar Finka

O S V R T I

NEKE SINTAKTIČKE NEPRAVILNOSTI

Pridjev *zadovoljan* može u našem jeziku stajati sam ili s prijedlogom *s(a)*. Samo je pitanje, kad će se upotrebiti samostalno, a kad s prijedlogom. To mnogo ovisi o jezičnom osjećaju pojedinog pisca. Tako je Vladan Desnica u *Olupinama na suncu* prema svom jezičnom osjećaju napisao: nije bio *zadovoljan ispovijedi*, bez prijedloga. Malo bolji poznavalac našega jezika odmah će osjetiti u toj rečenici neki nesklad i malu nejasnoću, jer riječ *ispovijed* kao imenica i-deklinacije ima u mnogim padežima i singulara i plurala nastavak *-i*. Da bi se izbjegla svaka sumnja i svaka, pa i najmanja, nejasnoća, pisac je morao ispred *ispovijedi* staviti prijedlog *s*. To ne bi bilo potrebno, kad bi uz imenicu stajao atribut, koji bi pobliže označivao padež imenice, ili kad bi mjesto instrumentalna na *-i* stajao instrumental na *-(j)u: ispovijedu*.

Još je nejasniji piščev izraz: jedan *divan sumnjiv na stjenice*, koji se može dvojako razumjeti: *divan sumnja u stjenice ili o stjenicama* (prema gl. *sumnjati u koga ili o kome*) i: *sumnjati o divanu, da u njemu ima stjenica*. Prvo je značenje u sebi besmisleno, jer *divan* kao neživa tvar ne može sumnjati. Sumnjati može samo čovjek. On može sumnjati o divanu, da je stjeničav. U tom smislu pisac je izraz i napisao i tako ga treba i razumjeti. Po-teškoću stvara prijedlog *na*, kojemu pisac

daje uzročno značenje: *Sumnjiv zbog stjenica*. No takva je upotreba prijedloga *na* neobična i osamljena pojava, jer prijedlog *na* u našem jeziku ne može nikada imati uzročnoga značenja. Mjesto njega pisac je mogao upotrebiti prijedlog *zbog* ili se izraziti glagolskom dikcijom: jedan *divan, o kojemu se sumnjalo, da je stjeničav*.

Isti pisac upotrebljava neke izraze, koji se protive duhu našega jezika. Tako je našem jeziku strana konstrukcija: *makar i sredstvom neodgovorna čovjeka*. Da bi se bolje uočila nastranost toga izraza, navodim ga u vezi s ostalim kontekstom: (osnovni zakon života) po kome se, *makar i sredstvom neodgovorna čovjeka, nehotična čina, slučajna događaja*, uvijek i neminovno dobro se vraća zlom, a zlo dobrom. Zlo i dobro ne vraćaju se »sredstvom« čovjeka nego »po« čovjeku, »preko« čovjeka ili »od« čovjeka. Isto tako zlo i dobro ne vraćaju se ni »sredstvom« *nehotična čina i slučajna događaja*, nego *nehotičnim činom i slučajnim događajem*. Čovjek kao osoba ne može biti sredstvo, nego posrednik ili činilac. Sredstvo ne može biti ni nehotičan čin ili slučajan događaj, nego oni mogu biti način, kako netko nekome uzvraća dobro ili zlo. Zato navedena izreka treba da glasi: *makar i preko neodgovorna čovjeka, nehotičnim činom, slučajnim događajem...*

Nešto se slično može reći i o piščevoj izreci: jedino mogući tok ljudskih stvari, *koji je tako valjda Bogom ustanovljen*.

Za razliku od navedenih izraza ovdje se radi o pasivu, koji se u hrvatskom jeziku ne smije nikada tako oblikovati. To jednako zvuči, kao kad bismo rekli, da je Galerija slika u Zagrebu *ustanovljena biskupom J. J. Strossmayerom*. Pasiv se u hrvatskom jeziku tvori prijedlogom od i genitivom, a ne instrumentalom. Zato je pisac mjesto navedene konstrukcije imao napisati: *od Boga ustanovljen*.

U duhu hrvatskoga jezika nisu napisani ni izričaji: *Suračevi je primiše u kuću sa podvučenom velikodušnošću*; — *šutio je oštro podvučeno*, gdje *podvučen* znači isto, što pridjev *velik* ili *istaknut*, dok glagol, od koga je riječ izvedena, u našem jeziku znači »ispod nekoga ili nečega što podmetnuti«. U književnosti se još upotrebljava i u značenju »podvući pod koju riječ crtu, liniju, da bi se riječ jače istakla«. U novinarskom jeziku glagol se upotrebljava u značenju »naglasiti«. Iz novinarskog jezika riječ je prodrila i u književnost. No to je nepotrební germanizam, koji bi trebalo izbaciti, bar iz književnog jezika. Zato bi mjesto *sa podvučenom velikodušnošću* trebalo reći *priložno vrlo velikodušno*, a mjesto *šutio je oštro podvučeno* — *šutio je uporno kao riba (kao zaliven)* i sl.

Isti je pisac na jednome mjestu napisao: *Svakog jutra (Mile) obišao bi redom dućane boljih poznanika, pa bi neizbježno svršio u kafanu*. Glagol *svršiti* kao perfektivan gl. označuje svršetak neke radnje, koja je počela i neko vrijeme trajala. Prijedlog *u* s akuzativom označuje smjer nekoga kretanja, a s lokativom označuje mjesto, gdje se netko ili nešto nalazi. Prema tome navedenu bismo izreku mogli razumjeti, da se Mile kretao prema kafani, kad se prestao kretati i obilaziti dućane. Iz toga se jasno razabira, kako je mjesto *u kafanu* trebalo reći *u kafani*. Jedino, kad bi se gl. *svršiti* razumio u značenju *dospjeti, prispjeti*, mogao bi stajati akuzativ mjesto lokativa.

Sličan slučaj imamo i u izrazu: *naručene* po katalogu izravno *na fabriku u Split*. *Naručiti na koga* u BIRj. i ARj. znači

»preporučiti što nečijoj brizi«, na pr. *Na koga si Jova naručila?* Danas se taj izraz upotrebljava i u značenju »javiti nekome, neka što pošalje na nečiju adresu«. Prema tome piščev bi se izraz mogao razumjeti, da je nešto povjereno brizi fabrike ili da je netko zatražio, da se što odnekuda na nju pošalje. Pisac nije htio reći ni jedno ni drugo, nego da su dvije »cementne rokoko-pastirice na uglovima (terase)« nabavljene *u fabrici (kod fabrike) u Splitu* prema njezinu katalogu, a ne *naručene na fabriku u Split*.

Stilski je nejasna i piščeva rečenica: *bosonog čovjek ogromnih pesti i stopala što sjedi na stepenici pred kućom u poderanom šeširu*. Prije svega mjesto određenoga pridjeva *u poderanom* mora stajati neodređeni pridjev *u poderanu*. Time se još ne bi izbjegla nejasnoća, koja stoji u tome, što se ne zna, da li bosonogi čovjek sjedi samo na stepenici ili *u šeširu i na stepenici*. Nejasnoća se mogla izbjeći, da je pisac mjesto *u poderanom šeširu* napisao *s poderanim šešir* ili još bolje *poderana šešira*.

Pisac se nije dobro sintaktički izrazio ni u rečenici: *zamišljao (je), s kolikim će nadama taj Đenadije, krojeći dugim potezima opančarskog noža govedu kožu, biti mislio o neslućeno sretnoj karijeri svoga sina*. U rečenici dolazi osobiti futur, koji se u našem jeziku upotrebljava, kad se govori o događajima, za koje se misli da su se možda dogodili, a možda i nisu. Samo u tom slučaju enklitika će ne dolazi nikada ispred infinitiva *biti*, nego vazda stoji neposredno iza njega. Zato je rečenica imala glasići: ... s kolikim nadama ..., *bit će mislio* ... ili slično.

Isti pisac nedosljedno upotrebljava prijedlog *sa* u izričajima: *pa i njega je povukao sa sobom*; — *da Zarića povučem sobom k popu; donijela je sobom; a sobom su nosili*. U svima se slučajevima radi o društvu ili nekoj zajednici, a ne o sredstvu, pa prema tome u svima treba pisati prijedlog *sa*.

Marko Kosor

RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA, 55., 56., 57. i 58. svezak, Zagreb 1952. i 1953. Izdanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Otkako je u 3. broju prošloga godišta prof. M. Hraste pisao o 53. i 54. svesku Akademijina Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika, izašla su do danas i dalja četiri sveska u kolektivnoj obradbi stručnjaka lingvista, a pod uredništvom Stjepana Musulina. U 55. svesku obuhvaćena je rječnička građa od riječi *Rajčetić* do riječi *raspuknuti*, a obradili su je S. Bosanac, D. Grdenić, J. Hamm, S. Musulin, M. Stojković i S. Živković. 56. svezak obuhvaća građu od riječi *raspuknuti* do riječi *razbor*, a obradili su je D. Grdenić, J. Jedvaj, S. Musulin, S. Pavičić, P. Rogić, M. Stojković i S. Živković. Isti su pisci obradili i građu 57. sveska od riječi *razbor* do riječi *razuman*. U 58. svesku obrađena je građa od riječi *razuman* do riječi u obradbi D. Grdenića, J. Jedvaja, S. Musulina, S. Pavičića, P. Rogića i M. Stojkovića.

O značenju Akademijina Rječnika za našu nauku o jeziku pisali su već u prošlogodišnjem *Jeziiku* prof. P. Skok i M. Hraste. O tom dakle nije potrebno ponovo pisati. Ali zbog proširenog mišljenja naših ljudi, koji nisu jezikoslovci, da je Akademijin Rječnik tobože samo rječnik za ljude od nauke, htio bih ovom prilikom istaći i njegovu praktičnu stranu za one, koji žele unaprijediti svoj književni izraz i proširiti svoje jezično osjećanje. Uvjeren sam, da me ne će stvarnost pobiti, ako kažem, da će svaki onaj, koji sa zanimanjem čita članke u *Jeziiku*, s isto takvim zanimanjem čitati i pojedina poglavlja iz Akademijina Rječnika. Jer zaista, ako malo bolje zagledamo u taj rječnik, zapaziti ćemo odmah, da je Akademijin Rječnik zapravo skup većih ili manjih rasprava o pojedinim jezičnim problemima. Treba samo htjeti i umjeti čitati.

Kao što je već poznato našim čitaocima, Akademijin je Rječnik u prvom redu historijski rječnik, t. j. on popisuje i tumači sav rječnički materijal hrvatskih i srpskih pisaca od najstarijih vremena do 19. stoljeća, ali i rječničko blago naše narodne književnosti, našeg narodnog govora. A kako je rječničko blago najpouzdaniji pratilac materijalne i duhovne kulture nekoga naroda, tumačenje pojedinih riječi ne može mimoći zadiranje u središnji tok našeg narodnog života i njegova razvoja kroz stoljeća. Sve, što narod osjeća, misli i ostvari u bilo kojem području svojega života, sve to nalazi svoj odraz i izraz u jeziku. Stoga takav širok i bogat rječnik, kakav je za spomenuto razdoblje baš Akademijin Rječnik, postaje ne samo riznica riječi, nego i ogledalo ekonomskog, društvenog, političkog i nacionalnog života naših naroda, koji govore hrvatskim ili srpskim jezikom. Tako onda iz toga rječnika saznajemo i o položaju našeg naroda među ostalim evropskim narodima, o njegovu odnosu i prema evropskim i prema azijskim narodima, o njegovu materijalnom i kulturnom razvoju, o samoniklosti i ovisnosti njegove kulture, a i o pojedinim individualnim naporima i ostvarenjima. Sve to čitajući rasprave, u kojima se govori o tome, kad su se koje riječi pojavile u našem jeziku, da li su našeg ili stranog podrijetla, koja su sve značenja imala u razvoju našega jezika, koje imaju značenje danas i gdje se govore i u kojeg su pisca zabilježene, kakvi su njihovi oblici i kakvi akcenti.

Vrlo nam je zgodan primjer za iznesene tvrdnje obradba riječi *razlog* u 57. svesku. Ta je riječ obrađena na 16 strana, pa je to po Rječniku upravo nomen actionis prema glagolu *razložiti*, ali se osnovno značenje toga glagola (t. j. razmjestiti na različne strane, razrediti, položiti, raširiti u prostoru) zatrla u našoj imenici, osim u nekoliko starijih primjera. U takvim starijim primjerima ta riječ ima značenje *prostora* (Izmi nas, Gospodine, iz ovogaj